MASOFAVIY O'QITISH TIZIMI: AFZALLIKLARI VA KAMCHILIKLARI

Isoqjonov Mirzoxid Sodiqjon o'g'li
Namangan viloyati Yangi Namangan tumani 8 -sonli ayrim fanlar chuqur o'qitiladigan sinflari mavjud maktab- internati tarix fani o'qituvchisi
Email: mirzoxidisokjonov1997@gmail.com

Received: 15.09.2025
Revised: 16.09.2025
Accepted: 17.09.2025

Kalit so‘zlar:
masofaviy ta’lim, raqamli texnologiyalar, afzalliklar, kamchiliklar, samaradorlik, ta’lim tizimi.

Annotatsiya. Ushbu maqolada masofaviy o‘qitish tizimining afzalliklari va kamchiliklari tahlil qilinadi. Raqamli texnologiyalar jadal rivojlanayotgan bir davrda masofaviy ta’lim talabalarga bilim olishda keng imkoniyatlar yaratmoqda. Bu tizim qulaylik, vaqt va mablag‘ni tejash hamda ta’limning keng qamrovini ta’minlasa-da, amaliy ko‘nikmalarni shakllantirishda qiyinchiliklar tug‘dirishi mumkin. Shuningdek, texnik muammolar va talabalar motivatsiyasining pasayishi masofaviy ta’limning muhim muammolari sifatida ko‘rsatib o‘tilgan. Maqolada ushbu tizimni yanada samarali tashkil etish bo‘yicha tavsiyalar ham keltiriladig

Ключевые слова:
дистанционное обучение, цифровые технологии, преимущества, недостатки, эффективность, система образования.

Аннотация . В данной статье рассматриваются преимущества и недостатки системы дистанционного обучения. В условиях стремительного развития цифровых технологий дистанционное образование предоставляет студентам широкие возможности для получения знаний. Эта система способствует удобству, экономии времени и ресурсов, а также расширению охвата образования, однако может создавать трудности в формировании практических навыков. Кроме того, технические проблемы и снижение мотивации студентов являются ключевыми недостатками дистанционного обучения. В статье приведены рекомендации по повышению эффективности данной системы

2025
WWW.INSIGHTPUBLISHING.UZ

Keywords:
distance learning, digital technologies, advantages, disadvantages, effectiveness, education system.

Annotation. This article analyzes the advantages and disadvantages of the distance learning system. In the era of rapidly developing digital technologies, distance education offers students wide opportunities for acquiring knowledge. While it ensures convenience, cost and time efficiency, and broader educational coverage, it also poses challenges in developing practical skills. Additionally, technical issues and reduced student motivation are highlighted as significant drawbacks. The article also provides recommendations for improving the effectiveness of distance learning.

Kirish. Hozirgi globallashuv va raqamlashtirish davrida ta’lim sohasida innovatsion yondashuvlarga bo‘lgan ehtiyoj tobora ortib bormoqda. Shunday jarayonlardan biri – masofaviy o‘qitish tizimidir. Masofaviy ta’lim o‘quv jarayonini zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida tashkil etib, talabalarga makon va vaqt chegaralaridan qat’i nazar bilim olish imkoniyatini yaratadi. Bu tizim nafaqat ta’lim samaradorligini oshirishga, balki uning qamrovini kengaytirishga ham xizmat qiladi. Shu sababli, bugungi kunda masofaviy ta’lim nafaqat favqulodda vaziyatlarda, balki kundalik o‘quv jarayonining muhim qismi sifatida ham joriy etilmoqda. Biroq, masofaviy ta’lim imkoniyatlari bilan bir qatorda qator cheklov va muammolarni ham yuzaga keltiradi. Bir tomondan, u qulaylik, tejamkorlik va texnologik savodxonlikni oshirsa, boshqa tomondan, amaliy mashg‘ulotlarning yetishmasligi, motivatsiyaning pasayishi va texnik muammolar uning samaradorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shu bois, masofaviy ta’lim tizimini chuqur tahlil qilish, uning afzalliklari va kamchiliklarini aniqlash hamda uni takomillashtirish yo‘llarini belgilash bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Adabiyotlar tahlili. Masofaviy o‘qitish bo‘yicha adabiyotlarda turli yondashuvlar, nazariy asoslar va tajribaviy tadqiqotlar mavjud. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, bu tizimning samaradorligi bir nechta asosiy omillarga bog‘liq: pedagogik dizayn, texnik infratuzilma, talabalarning motivatsiyasi va o‘qituvchilarning tayyorgarligi.

1. Pedagogik asoslar. Masofaviy o‘qitish nazariy jihatdan konstruktivizm va connectivism kabi yondashuvlarga tayangan. Siemens (2005) masofaviy ta’limni bilimning tarmoqlanishiga asoslangan yangi nazariya sifatida ko‘rib chiqadi. Garrison, Anderson va Archer (2000) tomonidan ishlab chiqilgan “Community of Inquiry” modeli esa masofaviy ta’limning muvaffaqiyati ijtimoiy, kognitiv va pedagogik ishtirok uyg‘unligiga bog‘liqligini ta’kidlaydi.

2025
WWW.INSIGHTPUBLISHING.UZ

2. Samaradorlik masalalari. Anderson (2008) va Bates (2015) tadqiqotlariga ko‘ra, masofaviy o‘qitish an’anaviy ta’limga nisbatan kam emas, ayrim hollarda esa yuqoriroq samaradorlikni ko‘rsatishi mumkin. Biroq bu natija ko‘proq ta’lim dizayni va interaktiv metodlardan foydalanishga bog‘liq. Salmon (2013) ham interaktiv mashg‘ulotlar, guruhiy topshiriqlar va “e-tivities” masofaviy ta’limda samaradorlikni oshirishini ko‘rsatgan.

3. Motivatsiya va talaba faoliyati. Dhawan (2020) pandemiya davrida olib borgan tadqiqotida talabalar motivatsiyasining pasayishi, ijtimoiy muloqot yetishmasligi masofaviy ta’limning asosiy kamchiliklaridan biri ekanini aniqlagan. Shuningdek, Hodges va hamkasblar (2020) “favqulodda masofaviy o‘qitish” (emergency remote teaching) bilan rejalashtirilgan masofaviy o‘qitish o‘rtasidagi farqni ajratib ko‘rsatadi, bunda sifatli dizayn va pedagogik yondashuvning muhimligini ta’kidlaydi.

4. Texnik infratuzilma va raqamli tengsizlik. UNESCO (2020) va OECD (2021) hisobotlariga ko‘ra, rivojlanayotgan mamlakatlarda masofaviy o‘qitishning asosiy muammosi sifatli internet va texnik vositalar yetishmasligi bilan bog‘liq. Bu esa “raqamli tengsizlik” muammosini kuchaytirib, ta’limda adolat tamoyillariga putur yetkazishi mumkin.

5. Baholash va nazorat. Moore va Kearsley (2011) masofaviy ta’limda baholashning shaffofligi muhimligini ta’kidlaydi. Onlayn imtihonlar paytida plagiat va akademik halollikni nazorat qilish texnologiyalar (proctoring dasturlari, loyihaviy baholash) orqali amalga oshirilishi lozim.

Tadqiqot muhokamasi. O‘tkazilgan adabiyotlar tahlili va mavjud ilmiy tadqiqotlar natijalariga asoslanib, masofaviy ta’lim tizimining kuchli va zaif tomonlari atroflicha muhokama qilinadi.

1. Afzalliklarning ustuvorligi. Masofaviy ta’limning eng katta afzalliklaridan biri — ta’lim jarayonining moslashuvchanligi va keng auditoriyani qamrab olish imkoniyatidir. Anderson (2008) va Bates (2015) fikricha, masofaviy ta’lim zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish orqali o‘quvchilar uchun istalgan joyda va istalgan vaqtda bilim olish imkoniyatini yaratadi. Bu ayniqsa geografik jihatdan chekka hududlarda yashovchi talabalar uchun muhim ahamiyatga ega.

2. Kamchiliklarning ta’siri. Shunga qaramay, ko‘plab tadqiqotlar masofaviy ta’limda qiyinchiliklar mavjudligini ko‘rsatmoqda. Dhawan (2020) pandemiya davrida talabalar motivatsiyasining pasayishi, muloqot yetishmasligi va o‘qish jarayonidagi psixologik to‘siqlarni muhim muammo sifatida qayd etgan. Shuningdek, UNESCO (2020) va OECD (2021) hisobotlariga ko‘ra, texnik infratuzilma va internet imkoniyatlarining yetarli emasligi rivojlanayotgan mamlakatlarda ta’lim sifatiga bevosita salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda.

3. Amaliy mashg‘ulotlar muammosi. Masofaviy ta’limda nazariy bilimlarni yetkazish nisbatan samarali bo‘lsa-da, amaliy mashg‘ulotlar va laboratoriya ishlarini tashkil etishda jiddiy cheklovlar mavjud. Bu ayniqsa texnika, tibbiyot va tabiiy fanlar kabi yo‘nalishlarda ko‘proq seziladi (Moore & Kearsley, 2011).

2025
WWW.INSIGHTPUBLISHING.UZ

4. Blended learning yechim sifatida. Ko‘plab olimlar masofaviy ta’limning kuchli va zaif tomonlarini muvozanatlashtirish uchun **aralash ta’lim (blended learning)** modelini tavsiya etishmoqda. Salmon (2013) va Garrison va boshqalar (2000) tadqiqotlarida ta’lim jarayonida an’anaviy va masofaviy metodlarni uyg‘unlashtirish nafaqat samaradorlikni oshirishi, balki talabalar motivatsiyasini ham yuqori darajada ushlab turishini ta’kidlaydilar.

5. Kelgusidagi istiqbollar. Kelajakda masofaviy o‘qitish tizimining rivojlanishi ko‘p jihatdan sun’iy intellekt, virtual reallik (VR), kengaytirilgan reallik (AR) va raqamli ta’lim platformalarining rivojlanishiga bog‘liq bo‘ladi. Bu texnologiyalar ta’limni yanada interaktiv va individual ehtiyojlarga moslashtirilgan qilish imkoniyatini beradi.

Xulosa. Masofaviy o‘qitish tizimi bugungi kunda global ta’lim jarayonining ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Uning asosiy afzalliklari — moslashuvchanlik, keng qamrov va o‘quvchilar uchun vaqt va makondan mustaqil bilim olish imkoniyatidir. Bu jarayon, ayniqsa, pandemiya davrida ta’limning uzluksizligini ta’minlashda muhim rol o‘ynadi.

Biroq, tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, masofaviy o‘qitishda texnik infratuzilmaning yetarli emasligi, talabalar motivatsiyasining pasayishi, ijtimoiy muloqotning cheklanishi hamda amaliy mashg‘ulotlarning to‘liq amalga oshirilmasligi kabi muammolar mavjud. Bu holat ta’lim sifatiga bevosita ta’sir qiladi. Shu sababli, masofaviy ta’limni samarali tashkil etish uchun uchta asosiy yo‘nalishda ishlash lozim: birinchidan, texnik infratuzilmani mustahkamlash; ikkinchidan, o‘qituvchilarni zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanishga tayyorlash; uchinchidan, talabalarni motivatsiya qilish va interaktiv ta’lim metodlarini qo‘llash. Eng maqbul yechim sifatida aralash ta’lim (blended learning) modeli ko‘rilmoqda. Bu yondashuv an’anaviy o‘qitishning afzalliklarini masofaviy ta’limning imkoniyatlari bilan uyg‘unlashtirib, ta’lim sifatini oshirish va kelajak avlod uchun yanada samarali bilim olish muhitini yaratish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Anderson, T. (2008). *The Theory and Practice of Online Learning*. Athabasca University Press.
2. Bates, A. W. (2015). *Teaching in a Digital Age: Guidelines for Designing Teaching and Learning*. Tony Bates Associates Ltd.
3. Dhawan, S. (2020). Online Learning: A Panacea in the Time of COVID-19 Crisis. *Journal of Educational Technology Systems*, 49(1), 5–22.
4. Garrison, D. R., Anderson, T., & Archer, W. (2000). Critical Inquiry in a Text-Based Environment: Computer Conferencing in Higher Education. *The Internet and Higher Education*, 2(2–3), 87–105.
5. Hodges, C., Moore, S., Lockee, B., Trust, T., & Bond, A. (2020). The Difference Between Emergency Remote Teaching and Online Learning. *EDUCAUSE Review*.
6. Moore, M. G., & Kearsley, G. (2011). *Distance Education: A Systems View of Online Learning*. Cengage Learning.
7. OECD (2021). *Education at a Glance 2021: OECD Indicators*. OECD Publishing.
8. Salmon, G. (2013). *E-tivities: The Key to Active Online Learning*. Routledge.

–62.